

Volwassen hoogbegaafde cliënten in de GGZ

Hoewel hoogbegaafdheid geen DSM-classificatie is, melden veel hoogbegaafde volwassenen zich bij de GGZ met psychische klachten die verband houden met hun hoogbegaafdheid. In de opleidingen voor professionals in de GGZ is vaak nog weinig aandacht voor deze problematiek. Daardoor wordt hoogbegaafdheid soms over het hoofd gezien en worden kenmerkende gedragingen van hoogbegaafde cliënten soms verkeerd uitgelegd. Dit kan leiden tot onjuiste of onvolledige diagnoses, wederzijds onbegrip, frustraties bij cliënten zowel als hulpverleners, en voortijdig afbreken van het contact.

In dit leaflet wordt een aantal thema's belicht die zijn te gebruiken om bij de eerste screening aan de poort om hoogbegaafdheid en de daarmee samenhangende specifieke problematiek vroegtijdig te signaleren en aldus een basis te leggen voor effectieve begeleiding.

Wat is hoogbegaafdheid?

Vaak wordt gedacht dat hoogbegaafdheid vooral een kwestie is van een hoog IQ (bijv. hoger dan 130). Het lastige van deze krappe definiëring is dat die geen enkel inzicht geeft in de specifieke kenmerken van hoogbegaafde mensen. Wat betekent het eigenlijk om zo intelligent te zijn? Onderzoek en klinische studies hebben inmiddels laten zien dat een bredere definitie wenselijk is. Bij het IHBV hanteren we daarom deze omschrijving, die in 2007 is opgesteld door een panel van twintig experts:

Een snelle en slimme denker, die complexe zaken aankan. Autonoom, nieuwsgierig en gedreven van aard. Een sensitief en emotioneel mens, intens levend. Hij of zij scheidt plezier in creëren. (Kooijman - van Thiel, M. (red.), 2008)

De bijzondere kenmerken van hoogbegaafde mensen hebben als keerzijde dat deze mensen sterk verschillen van het gemiddelde. Dat vraagt van hen een extra groot aanpassingsvermogen en maakt de kans groter dat er iets misgaat. Anderzijds brengen deze persoonskenmerken ook specifieke ontwikkelingsbehoeften met zich mee, waaraan niet altijd goed kan worden voldaan. Dit maakt de kans op scheefgroei in de ontwikkeling groter. De onderstaande punten zijn bedoeld als hulpmiddel om tijdens een intake gedrag te kunnen signaleren dat men te maken heeft met een hoogbegaafde volwassene.

Signalen die kunnen wijzen op hoogbegaafdheid

- Abstracte en overmatig genuanceerde manier van spreken.
- Hoge normen en waarden, sterk rechtvaardigheidsgevoel.
- Onconventionele keuzes in het leven.
- Zeer specifieke interesses en hobby's.
- Snelle en associatieve gedachtegang: stappen overslaan waardoor de ander het verhaal niet meer kan volgen.
- Hoge prikkelgevoeligheid op psychomotorisch, zintuiglijk, intellectueel, verbeeldend en/of emotioneel gebied.
- Schooltijd / loopbaan met veel wisselingen, onderbrekingen.
- Met weinig inspanning een hoge opleiding afgerond, of juist een opmerkelijk lage of onafgemaakte opleiding.
- Sterke behoefte aan autonomie, als keerzijde vaak moeite met het accepteren van regels.
- Problemen worden rationeel benaderd (maar het gevoel is wel duidelijk aanwezig).
- Cliënt kan 'op de stoel van de hulpverlener' gaan zitten.

Verdere diagnostiek

Een intelligentieonderzoek kan uitsluitel geven over of het IQ. Het is echter aan te raden hier terughoudend in te zijn. Een score op een intelligentietest van bijv. 128 is geen bewijs dat iemand niet hoogbegaafd is. Cliënten kunnen lager scoren dan hun feitelijke intelligentie door o.a. faalangst, een geschiedenis van onderpresteren, te lage scholing, onderontwikkeld opvoedingsklimaat, een andere moedertaal, dyslexie en door de psychische klachten die aanleiding waren voor de intake. Hoger scoren dan de feitelijke intelligentie is echter niet mogelijk. De beslissing tot

nader intelligentie- en persoonlijkheidsonderzoek neemt men in overleg met de cliënt. De professional geeft goede uitleg over deze onderzoeken en de zin daarvan in het kader van de diagnostiek en weegt samen met de cliënt af in hoeverre dat onderzoek stresserend en belastend is.

Uit de praktijk is bekend dat de volgende diagnoses vaak voorkomen bij hoogbegaafde volwassenen: stemmingsstoornissen, slaapstoornissen, angststoornissen, relatieproblemen, en werken leerproblemen. Andere psychische klachten komen in combinatie daarmee voor. Ook zijn er vaak allergieën. Het gedrag van hoogbegaafden kan sterk doen denken aan AD(H)D, ASS en/of persoonlijkheidsstoornissen (Webb et al, 2013).

Klachten van hoogbegaafden bij aanmelding in de GGZ

Frequent voorkomende intrapersonlijke problemen

- Existentiële eenzaamheid en gedeprimeerdheid.
- Faalangst en onzekerheid over eigen vermogens (al dan niet in combinatie met besef van eigen talenten).
- Aansluitingsproblemen / het gevoel nergens in te passen, anders te zijn dan anderen.
- Gedachtevlucht, niet kunnen stoppen met denken.
- Emotionele binnenwereld, belevingen en fysieke gewaarwordingen als achtbaan ervaren.

Frequent voorkomende interpersoonlijke problemen

- Door andere ervaren worden als te serieus, te gevoelig, ongeduldig, koppig, te intensief met eigen interesses bezig, betweterig, overidealistisch.
- Overmatige aanpassing aan (al of niet vermeende) verwachtingen van anderen.
- Relatieproblemen: zich niet begrepen voelen, teleurgesteld zijn in anderen, onvermogen het verlangen naar diepgang en intimiteit bevredigd te zien in relaties.
- Werkproblemen: bijv. conflicten met leidinggevenden, weinig aansluiting bij collega's, vaak in zondebok- c.q. klokkenluiderspositie terechtkomen.

Frequent voorkomende functioneringsproblemen

- Problemen met executieve functies: planning, organisatie en concentratie.
- Specifieke leerproblemen als gevolg van bijvoorbeeld dyslexie of dyscalculie.

Referenties

- IHBV. (2013). Leaflets: *Hoogbegaafd en meer dan dat. Als je twijfelt hebt over een eventuele psychiatrische diagnose en Ben ik hoogbegaafd of niet?* <http://ihbv.nl/kennis-hb/leaflets>
- Kooijman - van Thiel, M.B.G.M. (ed). (2008). *Hoogbegaafd, dat zie je zó! Over zelfbeeld en imago van hoogbegaafden*. Ede: OYA.
- Webb, J.T., Amend, E.R., Webb, N.E., Goerss, J., Beljan, P., Olenchak, F.R. (2005). *Misdiagnosis and dual diagnoses of gifted children and adults*. Scottsdale, Arizona: Great Potential Press, Inc.. NL vertaling: *Misdiagnose van hoogbegaafden*. (2013) Assen, Van Gorcum.